Ympäristöministeriö/luontoympäristöosasto Muistio
Ympäristöneuvos Saara Bäck, yli-insinööri Jorma Kaloinen 21.10.2015

Asia: Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympäristöjaoston kuuleminen 23.10.2015 klo 10.00
Hallituksen esitys (HE 30/2015 vp) eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016
Teema: Momentin 35.10.61 määrärahat, vesien- ja ympäristönhoidon sekä jätevesiasetuksen ja viemäröintiohjelman toteuttaminen

Momentin 35.10.61 (Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen) määrärahan käyttö

Talousarvioesityksen momentin 35.10.61 (Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen, siirtomääräraha 3 v) 5,842 miljoonaa euroa on suunniteltu käytettävän budjettitekstien mukaisesti seuraavasti:

Avustukset vesienhoitosuunnitelmien toimenpiteisiin vesien tilan parantamiseksi	1 360 000 €	
Biotalous ja puhtaat ratkaisut: Ravinteiden kierrätys sekä Itämeren ja vesien suojeleminen	1 500 000 €	2 860 000 €
Pilaantuneiden alueiden kunnostustyöt	1 360 000 €	
Biotalous ja puhtaat ratkaisut: Pilaantuneiden maa-alueiden kokeiluohjelma	1 300 000 €	2 660 000 €
Valtion toteuttamien hankkeiden arvonlisävero (24%)		322 000 €
Yhteensä		5 842 000 €

Momentille esitetty määräraha alenee vuoden 2015 tasosta 10,242 milj. € tasoon 5,842 milj. € joten vähennystä 4,4 milj. € eli 43%.

Vesien- ja merenhoidon suunnitelmien mukaisia vaikuttavimpia vesien tilaa parantavia toimenpiteitä avustetaan 2,86 milj. €:lla. Määrärahasta 1,5 milj. € käytetään hallitusohjelman Biotalous ja puhtaat ratkaisut -kärkihankkeen toimeenpanoon käynnistämällä erityisesti laaja-alaisia vesienhoitosuunnitelmien ja merenhoitosuunnitelman toimenpiteiden toteuttamista edistäviä yhteistyöhankkeita, joilla vähennetään ravinteiden ja haitallisten aineiden päästöjä. Tarkoituksena on vahvistaa julkisen sektorin kumppanuuksia yksityisen sektorin ja vapaaehtoisjärjestöjen kesken. Samalla tuetaan vesiteknologian vientimahdollisuuksia ja yritysten kilpailukykyä lisäämällä vesiosaamista, uusien teknologioiden käyttöönottoa ja hyviä käytäntöjä. Näiden harkinnanvaraisten avustusten haku on kuulutettu ja hakuaika päättyy 30.11.2015.

Pilaantuneiden maa-alueiden kunnostusten määrärahan käyttöä käsitellään erillisessä ympäristöministeriön muistiossa.

Avustukset vesienhoitosuunnitelmien toimenpiteisiin vesien tilan parantamiseksi 1 360 000 euroa

Vesien – ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain (1299/2004) tavoitteena on saattaa vedet hyvään tilaan. Tavoitteeseen edetään suunnitelmallisesti toteuttamalla valtioneuvoston vuoden 2015 lopussa hyväksymiä vesienhoitosuunnitelmia ja merenhoitosuunnitelmaa. Määrärahaa käytetään vesien tilaa parantavien toimenpiteiden toteutukseen, jotka osaltaan parantavat myös Itämeren tilaan. Suunnitelmien toimenpiteitä on lisäksi tarkennettu vesistöjen kunnostuksia, pienvesien ennallistamista ja kalateitä käsittelevissä strategioissa. Määrärahaa käytetään ensisijaisesti avustuksina valtionavustuslain (688/2001) mukaisesti. Avustuksiin sovelletaan myös vesihuollon vesiensuojeluhankkeissa vesihuollon tukemisesta annetun lakia (686/2004) ja esimerkiksi vesistöjen kunnostushankkeissa valtioneuvoston asetusta vesistön ja vesiympäristön käyttöä ja tilaa parantavien hankkeiden avustamisesta (714/2015). Perustelluista syistä hankkeita voidaan toteuttaa myös valtion työnä, jolloin tulee erikseen sopia työn luovuttamisesta kunnan tai muun sopijapuolen omistukseen ja hallintaan.

Pohjavesien suojelua edistetään vuoden 2016 määrärahalla avustamalla kuntia laatimaan vesienhoitosuunnitelmien mukaisesti pohjavesialueiden suojelusuunnitelmia. Tässä työssä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) on yhteistyötaho sekä osarahoittaja. Suojelusuunnitelmaan on yleensä sisällytetty kattava kooste alueen pohjavesiolosuhteista, riskitoiminnoista sekä pohjaveden suojelua ohjaavasta lainsäädännöstä.

Avustushakemusten käsittely ja määrärahaan liittyvät päätökset tehdään ELY-keskuksessa sille osoitetun määrärahan puitteissa, jonka vuosittainen suuruusluokka on 50 000 – 150 000 €.

Avustukset ravinteiden kierrätykseen sekä Itämeren ja vesien suojeluun 1 500 000 €

Määrärahalla toteutetaan hallituksen kärkihankkeeseen biotalous ja puhtaat ratkaisut sisältyvää osahanketta. Avustettavat hankkeet ovat yleensä eri osapuolten kanssa toteutettavia laaja-alaisia ja vaikuttavia yhteishankkeita, jotka saattaisivat jäädä toteutumatta ilman avustuksen osarahoitusta. Tuettavilla hankkeilla edistetään eri toimijoiden yhteistyötä ja hyvien käytäntöjen käyttöönottoa. Määrärahalla tuetaan myös uusien tekniikoiden testausta ja käyttöönottoa muun muassa ravinteiden tai

haitallisten ja vaarallisten aineiden päästöjen vähentämiseksi.

Hyvä vesien tilan tavoite edellyttää useissa sadoissa järvi- ja jokikohteissa kunnostustoimia, joiden toteutumiseksi yhteishankkeina tarvitaan myös kuntien, alueen asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen kiinnostusta, tiivistä yhteistyötä ja osallistumista.

Määrärahan käyttö painottuu laaja-alaisiin vaikutukseltaan merkittäviin hankkeisiin, joiden kesto voi olla useita vuosia. Hankkeiden käynnistyminen voi edellyttää rahoituksen varmistumista koko ajalle. Valtuus sitoa tulevien vuosien käyttöä 5,0 milj. euroa on tarpeen määrärahan tehokkaan käytön varmistamiseksi.

Viemäröintiohjelma ja siirtoviemärit

Kolmen käynnistyneen vaiheittain toteutettava siirtoviemärihankkeen toisen rakennusvaiheen valtion tuen suunniteltu tarve vuonna 2016 on yhteensä 3,13 milj. €**.** Valtion talousarvioesitykseen ei sisälly erillismäärärahaa siirtoviemäreiden tukemiseen.

Eduskunta edellytti hallitukselta viemäröintiohjelman laatimista tarpeellisine määrärahakorotuksineen päättäessään maaliskuussa 2011 haja-asutuksen jätevesiä käsittelevien ympäristönsuojelulain 18 ja 103 §:n muuttamisesta. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö hyväksyivät yhdessä vuonna 2012 valtakunnallisen viemäröintiohjelman vuosille 2012-2016. Määrärahojen vähenemisen seurauksena haja-asutusalueiden viemäröintihankkeiden ohjelman mukainen edistäminen on vuoden 2014 jälkeen ollut pelkästään maa- ja metsätalousministeriön tuen varassa. Viemäröintiohjelman tärkeimpiä siirtoviemärihankkeita on edistetty pääosin ympäristöministeriön määrärahoilla. Vuoden 2014 väliarvion ja määrärahakehityksen perusteella ohjelma toteutuu siirtoviemärihankkeiden vain osittain.

Vesien tilan parantamiseksi siirtoviemäreillä on huomattava merkitys. Siirtoviemäreillä jätevedet voidaan johtaa tehokkaasti toimiville keskuspuhdistamolle vanhentuneen jätevedenpuhdistamon kunnostusinvestointien sijasta. Siirtoviemäreihin liitetään niiden varrella olevaa haja-asutusta, jolloin jätevesistä aiheutuva kokonaiskuormitus vesiin pienenee ja vesialueita vapautuu kokonaan yhdyskuntajätevesikuormituksesta. Siirtoviemärihankkeet ovat investointipainotteisia ratkaisuja, joiden taloudelliset hyödyt realisoituvat usein vasta keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä.

Vuoden 2015 talousarviossa eduskunnan määrärahalisäyksen seurauksena siirtoviemärihankkeiden tukeen on käytettävissä 6,35 milj. €. Valtakunnallisen viemäröintiohjelman mukaisen kolmen käynnissä olevan siirtoviemärihankkeen osalta toiselle rakennusvaiheelle valtion tukea on voitu osoittaa suunniteltua merkittävästi vähemmän tai ei ollenkaan. Viemäröintiohjelman mukaisen tukitarpeen vajaus hankekohtaisesti on seuraava: Lohtajan – Kälviän – Kokkolan siirtoviemärin ja yhdysvesijohdon II-rakennusvaihe 1,50 milj. €, Sastamalan – Huittisten siirtoviemärin ja yhdysvesijohdon II-rakennusvaihe 1,03 milj. € ja Ylivieskan – Kalajoen siirtoviemärin II-rakennusvaihe 0,60 milj. €.

Hajajätevesineuvonta ja hajajätevesisäännösten toimeenpanon tilanneselvitys

Määrärahan tarve vuoden 2016 hajajätevesineuvontaan on 2,5 milj. €. Määrärahan vähimmäistarve on 1milj. €, jos minimitasoista neuvontaa järjestetään kaikkien ELY-keskusten alueilla. Valtion talousarvioesitykseen ei sisälly erillismäärärahaa haja-asutuksen jätevesineuvontaan.

Neuvonnalla edistettäisiin talousjätevesien käsittelystä viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla annetun valtioneuvoston asetuksen (209/2011) toimeenpanoa. Avustukset kohdennettaisiin järjestöille ja muille yhteisöille hankkeisiin, jotka toteutetaan yhteistyössä kuntien kanssa.

Määrärahalla toteutettaisiin myös eduskunnan lausumaa, joka liittyy ympäristönsuojelulain haja-asutuksen jätevesiä käsittelevään muutokseen vuonna 2011. Lausumassa edellytettiin, että hallitus turvaa riittävän neuvontamäärärahan kiinteistökohtaisen jätevesineuvonnan toteuttamiseen asetuksen (209/2011) siirtymäajan loppuun 15.3.2016. Siirtymäaikaa jatkettiin 1.4.2015 voimaan tulleella asetusmuutoksella 15.3.2018 saakka. Asetusmuutoksen perusteluissa valtioneuvosto totesi tarpeelliseksi jatkaa neuvontaa vuoden 2018 loppuun saakka vuosittaisen avustustarpeen ollessa 2,5 milj. €. Neuvonnan tarve korostuu entisestään kun haja-asutuksen sääntelyä muutetaan..

Eduskunta edellytti vuonna 2011 ympäristönsuojelulain hajajätevesisäännösten muuttamisen yhteydessä antamassaan lausumassa, että ympäristöministeriö laatii selvityksen säännösten toimeenpanon tilanteesta ennen 15.3.2016 päättyvän pidennetyn siirtymäajan loppua. Suomen ympäristökeskus on koonnut selvityksen toimeenpanon tilanteesta ja hajajätevesineuvonnan tuloksista. Selvityksen laajuudessa on otettu huomioon, että asetuksen toimeenpanon siirtymäaikaa on pidennetty ja jätevesien käsittelyä koskevien säännösten lievennysten valmistelu on käynnissä. Selvitys on tämän muistion liitteenä.

Liite: Selvitys haja-asutusalueiden jätevedenkäsittelyn toimeenpanon tilanteesta vuonna 2015, Johanna Kallio, Suomen ympäristökeskus 5.10.2015